

İngiliz Binbaşı Edward Noel'in görevi, Mustafa Kemal'e karşı Kürtleri ayaklandırmaktır

'Kürt Lawrence' iş başında

Öncesi ve sonrasıyla ŞEYH SAİT AYAKLANMASI

UĞUR MUMCU

-2-

"Benim sorunun Kürtler... Noel Bağdat'tan buraya geldi. Çok iyi insan, çok güçlü biri, fakat diğer bakımdan da Kürtlerin peygamberi olmak istiyor! Kürtler gibi kimse yoktur onlar çok asil, çok yiğit" diyor. Ermenilerin ise değersiz ve hilebaz oldukları görüşünde. "Kürtler hiç Ermeni öldürmedi, aksine onları korudular. Ermeniler Kürtleri öldürdüler" diyor, korkarım ki, Noel bir Kürt Lawrence'i olabilir. Mezopotamya şimdi bizim olduğuna göre ona bir Kürt devleti kurdurun, kuzey dağlarını böylece koruyabiliriz. Binbaşı Noel, bir "Kürt Lawrence" tir.

Abdülkadir ve onun gibilerle konuştum. Onlara etki edebilmek için "Biz de Türklere hile yapıyoruz" diye belki beş defa tekrarlamak mecburiyetinde kaldım.

Ancak Kürtlere fazla güvenilmez. Majestelerinin hükümetinin amacı Türkleri elden geldiğince zayıflatmak olduğuna göre, Kürtleri bu şekilde harekete getirmek fena bir plan değil...

Bu sözler, İngiltere'nin 1919 yılındaki İstanbul'da görevli Büyükelçi Müsteşar Hohler'indir. (22), Hohler, Sir E. Tilley'e bu kuşaklarını bildiriyordu.

İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir A. Cathorpe, aynı günlerde Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a şu gizli raporu gönderiyordu:

"Binbaşı Noel, Kürt sefieriyle görüş birliğine varırsa, bundan büyük faydalar sağlayacağını söylüyor. Bunlar, İstanbul'da Abdülkadir ve Bedirhan daha az önemli kişilerdir. Bunlar, şüphe uyandırmamak için Noel'den ayrı olarak Kürt bölgelerine gidecekler. Türkler, Paris'teki sulh konferansına Kürtlerin de geleceğinden korkuyorlar.

Kürtler heniz Mustafa Kemal'e karşı ayaklanmadı. Noel bunu başaracağından emindi..." (23)

Noel, 1886 yılında doğmuştu. (24) Yetenekli bir subaydı, Noel'in ilk görevi Hindistan'daydı. İkinci görevi İran'daydı. İngiliz binbaşısı Edward Noel, Kürtçe de öğrenmişti.

Bu "Kürt Lawrence" için üçüncü ve önemli hedef Kürtlerdi.

Noel, Tatarları ayaklandırmak istemiş, ancak Londra buna izin vermemişti. (25) Noel şimdi hükümeti izin verir ve desteklerle Kürtleri ayaklandıracaktı!

Bu iş için de bir aile seçmişti: Bedirhaniler

Noel'e göre Bedirhanogulları ailesi Hz. Muhammed'in komutanlarından Halid bin Velid'in soyundan gelir. Aileden iki kişi, Hüseyin Paşa ile Hasan Bey, 1910 yılında Meclis-i Mebusan'a Kürdistan milletvekilleri olarak seçilmişlerdir. Seçilmişlerdir ama İttihatçılar Hüseyin Paşa'yı tutuklamışlardır.

Noel, Bedirhanogulları'nın bir süre Çarlık Rusyası ile de işbirliği yaptıklarını, ailenin en önemli adamının da Emin Ali Bey olduğunu yazıyor.

Fransız istihbaratı da boş durmayacak ve Bağdat'taki Yüksek Komiserliği'ne 1920 başında Bedirhanogulları ile ilgili şu bilgiyi ulaştıracaktı:

"Botan aşiretinden Bedirhan ailesi (Zaho ve Van arası) İngiliz ajanları ile anlaşmış ve İngiliz mandasını kabul etmiştir" (26)

Binbaşı Noel'in gezisi birçok kişiyi kuşlandırmıştı. Kimdi bu adam? Ve ne yapmak istiyordu? Bu kuşukları paylaşanlar arasında bazı Türkler ve Fransızların dışında İngilizler de vardı.

Bunlardan biri İngiliz Yüksek Komiser Yardımcısı Amiral Webb, biri de yüksek komiser kendisiydi:

Amiral Sir Robeck.

İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir Robeck, endişelerini 18 Eylül 1919 günü Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a "1812 sayılı şifre" ile bildiriyordu:

"... Binbaşı Noel ile Kürt liderleri ve Harput Valisi Ali Galip'in faaliyetleri, majestelerinin hükümetinin yönetimi ile alacağı kuşkusunu doğuruyor". (27)

Bir gün önce de Robeck'in yardımcısı Amiral Webb, aynı kuşukları, Bağdat'taki ısgal ordusu komutanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'na bildiriyordu:

"Noel, Kürt ayaklanmasının ardından majestelerinin hükümetlerinin olduğu izlenimini verecek çalışmalar yapıyor ki bu ilerdeki barış ortamına zarar verir." (28)

Amiral Robeck'in Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği raporun altında bir de ilginç not var.

G. Kidston'un notu şöyle:

"Mustafa Kemal Türk Lenin'i olarak tanımlanıyor" (29).

Ali Galip ve Noel

Noel'in geziler sürerken, 23 Temmuz 1919 günü Erzurum Kongresi toplanmış, Harbiye Nazırı Nazım Paşa, 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir'e gönderdiği 30 Temmuz 1919 tarihli gizli telgrafla kongrede başkanlığı seçilen Mustafa Kemal ve Rauf Bey'in tutuklanmalarını istemişti. (30)

Mustafa Kemal ve arkadaşları yollarına devam ederler. İkinci durak Sivas'tır. Erzincan'dan Sivas'a geçerken bir haber alırlar:

"Dersim Kürtleri boğazı tuttular, geçiş tehlikelidir" (31).

Binbaşı Noel'in Elazığ Valisi Ali Galip ile birlikte Sivas Kongresi'ni basacakları öğrenilir.

Kayseri'nin Fevziçoğulları ailesinden emekli Kurmay Yarbay Ali Galip, İttihat ve Terakki hükümeti

Binbaşı Noel, 1919 yılında Kürt sefieriyle görüşüyordu. Hükümeti izin verirse Kürtleri ayaklandıracaktı. Bu iş için de bir aile seçmişti: Bedirhaniler. İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği ile sürekli temas halinde bulunan Noel, gezi amacını 'Doğu illerindeki Kürt, Ermeni, Yahudi ve Türk nüfusu saptamak' olarak açıklıyordu.

Dönemin Elazığ Valisi Ali Galip ve Binbaşı Noel, Sivas Kongresi'ni basmak niyetindeydiler. 2 Eylül 1919 günü Ali Galip ve Noel Malatya'ya gelirler. Mustafa Kemal, Ali Galip, Noel ve yanındakilerin tutuklanmalarını emreder. Bunun üzerine Ali Galip ve Noel kurtuluşu kaçmakta bulurlar.

12 Eylül 1919 tarihinde İngiliz hükümeti ile İstanbul hükümeti arasında gizli bir anlaşma imzalanır. Damat Ferit anlaşmanın imzalanması sırasında Robeck'e şöyle der: Kürt liderleri Mustafa Kemal'i sevmezler. Siz de ondan nefret ediyorsunuz. O halde Kürtleri M. Kemal'e karşı kullanalım.

4- Bunlara karşılık, Türk hükümeti, İngiltere'ye Suriye ve Mezopotamya'daki egemenliğin korunması için destek verir ve aynı amaca yönelik olarak Halife, Mezopotamya, Suriye ve diğer Müslüman ile mukim bölgelerde İngilizlere manevi destek vermeyi kabul eder.

5- İngiltere, Sultan otoritesine karşı kurulabilecek olan yarı yasal ulusal örgütlere karşı askeri açıdan Osmanlı hükümetine destek vermeyi taahhüt eder.

6- Türkiye, Kıbrıs ve Mısır üzerindeki bütün istemlerinden vazgecektir.

7- Bu konvansiyon özel ve yarı resmi bir belge olarak kabul edilir. İngiliz hükümeti, anlaşmada öngörülen hususların gerçekleşmesi için konferansla Türkiye'yi desteklemeyi taahhüt eder.

8- Barış koşulları Yüksek Komisey'de karara bağlandıktan sonra, majesteleri sultan, 4. ve 5. maddelerdeki konuları içeren ve bu anlaşmaya uygun yeni bir anlaşmayı kabul eder.

Sözli edilen anlaşma, tıpkı bu anlaşma gibi gizli olacaktır.

Konstantinopolis'te yapılan ve çift nüsha olan bu anlaşma iki tarafca 12 Eylül 1919'da imzalanmıştır." (39)

Fransız Yüksek Komiseri Lepissier'nin Trabzon'dan 1 Mayıs 1920 günü Fransa Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği anlaşma metninin altına bir de not düşülmüştü:

"Anlaşma ile ilgili bu metin, Kemal Paşa'nın elinde bulunan metinden kopya edilmiştir. Bu nüsha kısa bir süre önce Ankara'ya gelmiş olan Amerikalı gazeteci Brown'a da verilmiştir. Her halükârda, 1 nisan tarihli Le Temps gazetesinde sözü edilen belgenin aynısıdır.

Bay Brown, aynı şekilde Anzavur'un bir İngiliz ajanı olduğunu gösteren bir dosyayı yayımlamakla görevlendirilmiştir."

İngiltere Dışişleri Bakanlığı gizli belgeleri, Kurtuluş Savaşı yıllarında İngilizlerin bir Kürt devleti kurdurmaya çalıştıklarını gözler önüne seriyor.

İngiltere'nin İstanbul'daki Yüksek Komiser Yardımcısı Amiral Webb'den, Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a gönderilen 19 Ağustos 1919 günlü raporda bu amaç açık açık yazılıyor:

"Amerika, Trabzon ve Erzurum'u içine alan bir Ermenistan'ı himaye edecek. Geri kalan dört il de bir Kürt devleti olarak İngilizlerin himayesine bırakılıyor."

Müsteşar Hohler, 27 Ağustos 1919 günü Londra'ya şu görüşü bildirir:

"Kürt sorununa verdiğimiz önem Mezopotamya bakımındandır. Kürtlerin ve Ermenilerin durumları beni hiç ilgilendirmez..."

28 Kasım 1919 günü Mr. Kidston'dan Londra'ya gönderilen raporda şunlar yazılıyor:

"Kürtlere her ne kadar inanmazsak da onları kullanmamız çıkarlarımızı gerektirir..." (40)

9 Aralık 1919 günü Yüksek Komiser Amiral Sir F. de Robeck Londra'ya Lord Curzon'a şu raporu gönderir:

"Mr. Hohler Kürt meselesi hakkında Kürt Başkanı olan Şeyh Said Abdülkadir Paşa ile görüştü. Kürtler bütün ümitlerini İngiliz hükümetine bağlamış durumdadır. Bu ara Mustafa Kemal gitmekte tehlikeli olmaya başlıyor. Kuvvetler, Kürtleri Mustafa Kemal Paşa'ya karşı kullanmak için para ödemeye hazırdırlar..." (41)

Aynı amacı sergileyen bir İngiliz gizli belgesi de 26 Aralık 1919 tarihli ve 966/633 sayılı.

"Kürt kabileleri İngiliz ve Fransız hakimiyetine konacak, Kürdistan'da hiçbir şekilde Türk bırakılmayacak. Bir tek Kürt devleti mi yoksa birçok Kürt devleti mi kurulacağı düşünülecek. Ermenilere Amerikalılar kanalıyla silah sağlanacak."

Amiral Sir F. de Robeck 26 Mart 1920 günü Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a şu bilgileri veriyordu:

"Kürdistan Türkiye'den tamamen ayrılıp özerk olmalıdır. Ermeniler ile Kürtlerin çıkarlarını bağdaştırabiliriz. İstanbul'daki Kürt Kulübü Başkanı Said Abdülkadir ile Paris'teki Kürt delegesi Şerif Paşa emrindedir..." (42)

Robeck'in 29 Mart 1920 günü Lord Curzon'a gönderdiği rapor ile Şerif Paşa gözden çıkarılıyor:

"Kürtlerin çoğu bir başkan tarafından idare edilecek iştir. Buna rağmen Şerif Paşa'nın Kürtler üzerinde bir etkisi yoktur. Şerif Paşa üzerinde hiç vakit kaybetmeyin." (43)

Robeck'in Lord Curzon'a gönderdiği 28 Temmuz 1920 tarihli rapor İngilizlerin Kürt planını açıklıyor:

"Kürt meselesi hakkında sizin fikrinizi biliyorum. Daha kesin bir karara varmamız için bunu yapıyoruz. Damat Ferit bana geldi, sulh anlaşmasına göre Kürtler ayrı bir devlet olacaktı.

Kürt liderleri Mustafa Kemal'i sevmezler. Çünkü o Bolşevikliği getirmek istiyor. Siz Mustafa Kemal'den nefret ediyorsunuz, çünkü, o sizin yaptığınız anlaşmayı kabul etmiyor. O halde Kürtleri Mustafa Kemal'e karşı kullanalım, dedi." (44)

Paris ve Londra konferanslarında Kürdistan sorunu çözülememişti.

Başbakan Lloyd George kararlıydı. Sorun çözülecekti.

Kürtler İngiliz koruması altında bir Kürt devleti kurmak istiyorlardı. Öyleyse bu devleti kurmak gerekiyordu.

Yarın: Sevr'den Lozan'a

Şeyh Said, 1925 yılındaki ayaklanmadan sonra yakalanmış. İstiklal Mahkemesi'ndeki yargılamadan sonra idam edilmiştir.

tince ordudan ayrılmaya zorlanmış; ordudan ayrıldıktan sonra Kayseri milletvekili olmuş, 3 Mayıs 1919'da da Damat Ferit hükümetince Elazığ Valiliği'ne atanmıştı. (32)

Sivas Kongresi'nde Ali Galip ve Noel'in kongreyi basma haberini alan Mustafa Kemal, söz alarak kürsüde olayı açıklar:

"Bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum. Bana Galip Bey adında bir vali atanmış, geliyormuş (...). Mr. Noel adlı bir İngiliz binbaşısı Bedirhanilerden Kamuran, Celadet ve Cemil beylerle beraber yanlarında on beş kadar Kürt atlı olduğu halde Malatya'dan gelmiş ve mutasarrıf Bedirhanî Halil Bey tarafından karşılanmışlardır. Harput Valisi de sözde bir posta hırsızını izliyormuş bahanesi ile otomobile Malatya'ya gelmiştir. Bu maksatla bunlara Hisnımansur'daki müfreze de verilmiştir.

Bu İngilizin amacının para ile memleketimizde propaganda yapmak ve Kürtlere Kürdistan kurmak sözü vererek aleyhimize ve bize karşı sulak düzenlemeye yönelmek olduğu anlaşılmış, karşı önlemler alınmıştır.

Bunun üzerine Malatya Mutasarrıfı da Kürt aşiretlerini Malatya'ya çağırmıştır. Bu duyurum üzerine 13. Kolordu muntikasında faaliyetle girdik. Fakat 13. Kolordu Komutanlığı'na güvenmediğimizden, 13. Kolordu Komutanlığı Kurmay Başkanı Halil Bey ile görüşüyoruz" (33)

Binbaşı Noel, yanında Bedirhanilerden Celadet ve Bedirhan ve Cemil Paşazade Ekrem ile birlikte Elbistan üzerinden Malatya'ya gelir. (34)

Noel'in bu kusu doğuran gezisi Kolordu Komutanı tarafından Harbiye Nezareti'ne bildirilir.

Binbaşı Noel'e Dahiliye Nazırı Adil Bey, postanelerden "şifreli telgraflaşma yetkisi" verir. (35) Noel, postanelerden kolaylıkla şifreli telgraflar çeker.

Malatya Mutasarrıfı Halil Rami Bey de Bedirhanilerdendir. (36) Malatya Mutasarrıfı, Bedirhanilerden Celadet ve Kamuran ile gelen Noel'i korur.

Kolordu Komutanı, Noel'e Malatya'ya geliş nedenini sorar, aldığı yanıt: "Doğu illerindeki Kürt, Ermeni, Yahudi ve Türk nüfusunu saptamak"tır.

Kolordu Komutanı, Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta, Binbaşı Noel ve yanındakilerin tutuklanmaları için Elazığ Valiliği'ne emir verilmesini ister.

Noel kuşulanmıştır.

İstanbul'daki Yüksek Komiserliği bir telgraf çekerek, durumdan ve koşullardan yakınır.

"Yanımda bulunan Bedirhanpaşazade Celadet ile Kamuran Ali'nin tutuklanmaları hakkında Diyarbakır Kolordu Komutanlığı'ndan Malatya Suvari Alayı Komutanlığı'na resmen emir geldiğini hayretle haber aldım... Yanımda bulunarak bana verilen görevi sonuna kadar yapmak konusunda son derece ihtiyacım olan arkadaşlarımızın tutuklanmalarını devlet için vahim sonuçları olacağını Osmanlı hükümetine bildirilmesi..." (37)

2 Eylül günü hem Noel hem Ali Galip, Malatya'dadırlar. Ali Galip, İstanbul hükümetinden emir almıştır.

Sivas Kongresi'ni basacak ve Mustafa Kemal'i tutuklayacaktır. Ali Galip, Mutasarrıf Halil Rami Bey'den bu amaçla Risvan aşiretinden silahlı kuvvet sağlamasını ister.

Mustafa Kemal, Malatya'daki 12. Alay komutanı

na Ali Galip, Noel, Celadet ve Kamuran Beyler'in tutuklanmalarını emreder. Alay Komutanı İlyas Bey duraksar. Ve 13. Kolordu Komutanı da tutuklamanın sorun doğuracağı kanısında olduğunu Mustafa Kemal'e bildirir. Ali Galip, Mustafa Kemal'in kendisini tutuklamak istediğini öğrenir. Öğrenince de Malatya mutasarrıfı Halil Rami ve Hacı Kadir Ağa'yı alarak Urfa üzerinden Halep'e kaçar.

Binbaşı Noel de kurtuluşu kaçmakta bulur. 10 Eylül günü Malatya'dan ayrılıp Risvan aşiretine sığınır. Noel ve Ali Galip kaçarlarken de mektuplaşırlar. (38)

İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Robeck ve İngiltere'nin İstanbul büyükelçiliği Müsteşar Hohler, Noel'in Kürt sorununu elini yüzüne buluşturduğu kanısındaydılar. Robeck ve Hohler, bu konudaki gözlemlerini Londra'ya yazarlar.

İngiliz binbaşısı, "Kürt Lawrence", Kuvay-ı Milliyeçi Mustafa Kemal'e yenilmiştir!

Kürtler üzerinde İngiliz mandası

12 Eylül 1919 günü Damat Ferit Paşa ve İngiltere hükümeti adına M. Freser ve H.N. Chrenchill arasında imzalanan gizli anlaşma şöyleydi:

"1- İngiliz hükümeti, Osmanlı İmparatorluğu üzerinde genel bir manda yetkisine sahip olması koşulluna karşılık, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü garanti eder.

2- Konstantinopolis, Boğazlar'ın İngiliz denetimi ve koruması altında olması koşulu ile Sultanlık ve hilafet merkezi olmaya devam eder.

3- Türkiye, bağımsız bir Kürdistan kurulmasına karşı koymaz.

Dipnotlar 22)— Ulubelen, s. 193. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın özgün belge tarih ve sayısı: 21 Temmuz 1919,... 693/464; Jaeschke Gotthard, Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz belgeleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1971, Ank. s. 144.

23)— Ulubelen, s. 193. Kaynak özgün belge no: 678/451

24)— Öke, s. 26. Dr. Öke Noel'in Tatar ayaklanması planı için özgün kaynak olarak İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın bu belgesine yollama yapıyor: "I OR, L/PS/11/130, p. 38/1918, 3.4.5 1918

25)— Akşin, s. 535

26)— Öke, s. 100-101, kaynak özgün belge PRO, WO 106/920 "Personalities in Kurdistan" Bağdat. Haz. 1919.

Kaynak özgün belge: Fransa'nın Bağdat'taki Yüksek Komiserliği de 19 Şubat 1920 günü Raux imzasıyla geçen raporun Fransız Dışişleri Bakanlığı arşivindeki sayısı F-311-3

Bedirhanoglu ailesinin kökeni için (Sevgen Nazmi. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri, Osmanlı Belgeleriyle Kürt Tarihi, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1982, s. 61-137)

27)— Şimşir, İngiliz belgelerinde Atatürk, s. 108, İngiliz Dışişleri Bakan-

lığı'ndaki özgün belge: F.O. 371/4159/135054

28)— Şimşir, s. 107. Özgün belge: F350/371/4192752

29)— Akşin, s. 109.

30)— Atatürk, Mustafa Kemal, Söylev, Cild I-II, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Çağdaş Yay. 8. baskı, s. 63 vd; Karabekir Kazım, İstiklal Harbiniz, Merk Yay. 1988, İst. s. 62 vd; Mumcu Uğur, Kazım Karabekir: Anlatıyor. Tekin Yay. İst. 1990, s. 23 vd.

31)— Fevziçoğlu, Prof. Dr. Necmettin Fevzi. İnkılap Tarihi, Fakülteler Mat. İst. 1975 s. 134

32)— Ali Galip'in yaşam öyküsü hakkında bkz. (Kurtuluş Savaşında Valiler, Mülkiyetler Birliği Dergisi, yıl 1971, s. 36. VII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri Özelleri, Ank. 1970 s. 60-62;

Ali Galip 1922 yılında Adapazarı'nda kurulan Osman Paşa Harp Divanı'nda yazgıhanası ve aklanmıştır. Rauf Bey'in isteği üzerine 150'likler listesinin 39. sırasında Komanya'ya atılan Ali Galip, Romanya'da at cambazlığı yaparak geçimini sağladı. 1932 yılında Romanya'da öldü. (Soysal İlahi, 150'likler, Gür Yay. İst. 1988 3. baskı, s. 270-71, Fevziçoğlu, a.g.e. s. 104-5

33)— İgdemir Uluğ, Sivas Kongresi Tutanakları, Türk Tarih Kurumu Ba-

sımevi, Ank. 1969, s. 78

34)— Nadi Yunus, Ali Galip Hadisesi, Sel Yay. İst. 1955 s. 53-54

35)— Akşin, s. 53; Özgün kaynak: Diary of Major e. M Noel, C. 1. e. D. S. O on special Duty in Kurdistan from the 14 th September 21st 1919 (Basra) FO. 371/5068 E.2999

36)— Nadi, s. 55

37)— Nadi, s.58, Öke s. 90

38)— Bu mektuplar için Atatürk Kemal, Söylev, Velidedeoğlu, cild III Belgeler, s. 70; Noel ve Ali Galip servetini için Nadi s. 70-73; Akşin s.552-3, Öke s.95;

Noel-Ali Galip olayında adı geçen Kamuran Bedirhanoglu, Kürt Hoybun Cemiyeti'ni kurdu. Paris'e yerleşti ve ölümüne kadar da Paris'te yaşadı. Mustafa Barzani ile ilişki kurdu. (Sevgen Nazmi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri, Türk Kültürünü Araştırma Enst. 1982, Ank. s. 133 ve 2345.

Türkiye'den kaçtıktan sonra bir süre Lübnan'da yaşayan Avukat Kamuran Bedirhanoglu, daha sonra 1940'lı yıllarda Paris'e yerleşti. Fransa'da Kürdoloji Enstitüsü'nün kurulması çalışmalarına öncülük etti. "İnelec" kısa adıyla bilinen Doğu Dilleri Araştırma ve Öğrenim Enstitüsü'nde uzun süre öğre-

menlik yaptı. 1978 yılında ölen Kamuran Bedirhanoglu, Paris'te 1983 yılında kurulan Kürt Enstitüsü'nün manevi kurucularından sayılıyor.

(39)— Fransız Dışişleri Bakanlığı'nı gizli belgesi, kaynak özgün belge bkz. (E- Levand (1918-1920) serisi Vol 93. s. 1.

Ayrıca bkz (Bayur Hikmet, Türk Devleti'nin Dış Siyaseti, Ank. 1942, s. 40; Metin için Karabekir, İstiklal Harbimiz s. 374. Sonvel Salah, Osmanlı-İngiliz Gizli Anlaşması Belleten C XXXIV Ank. 1970 s. 135)

Bu gizli anlaşmanın 6. maddesinde yer alan Kıbrıs'ın İngiltere'ye verilisi de Sevr Anlaşması ile gerçekleşmiştir.

Gürel Şukru, Kıbrıs Tarihi, 1878-1960, Kaynak Yay. 1984 İst. s. 107-9

40)— Bu belgeler için Ulubelen s: 195-96 kaynak özgün belge no: 734/488 s.206, kaynak özgün belge: 907/609

41)— Raporun İngilizce tam metni için bkz Şimşir, s. 272-73

42)— Ulubelen s. 257. Özgün belge 49/33

43)— Ulubelen, s. 145. Ulubelen, s. 264, özgün belge 108/103

44)— Baytok, Taner, İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı, Başnur Mat. 1970, Ank. s. 32, 109 vd.